

- Praebuerat dictīs Trītōnia tālibus aurēs
carminaque Āonidum iūstamque probāverat īram;
tum sēcum: ‘laudāre parum est, laudēmur et ipsae
nūmina nec spernī sine poenā nostra sināmus.’
- 5 Maeoniaeque animum fātīs intendit Arachnēs,
quam sibi lānificae nōn cēdere laudibus artis
audierat. nōn illa locō nec orīgine gentis
clāra, sed arte fuit: pater huic Colophōnius Idmōn
Phōcaicō bibulās tinguēbat mūrīce lānās;
- 10 occiderat māter, sed et haec dē plēbe suōque
aequa virō fuerat; Lȳdās tamen illa per urbēs
quaesierat studiō nōmen memorābile, quamvīs
orta domō parvā parvīs habitābat Hypaepīs.
huius ut adspicerent opus admīrābile, saepe
- 15 dēseruēre suī nymphae vīnēta Timōlī,
dēseruēre suās nymphae Pactōlidēs undās.
nec factās solum vestēs, spectāre iuvābat
tum quoque, cum fierent: tantus decor adfuit artī,
sīve rudem prīmōs lānam glomerābat in orbēs,
- 20 seu digitīs subigēbat opus repetītaque longō
vellera mollībat nebulās aequantia tractū,
sīve levī teretem versābat pollice fūsum,
seu pingēbat acū; scīrēs ā Pallade doctam.
quod tamen ipsa negat tantāque offēnsa magistrā
- 25 ‘certet’ ait ‘mēcum: nihil est, quod victa recūsem!’

- Pallas anum simulat: falsōsque in tempora cānōs
addit et infirmōs, baculō quōs sustinet, artūs.
tum sīc ōrsa loquī ‘nōn omnia grandior aetās,
quae fugiāmus, habet: sērīs venit ūsus ab annīs.
30 cōnsilium nē sperne meum: tibi fāma petātur
inter mortālēs faciendae maxima lānae;
cēde deae veniamque tuīs, temerāria, dictīs
supplice vōce rogā: veniam dabit illa rogantī.’
adspicit hanc torvīs inceptaque fīla relinquit
35 vixque manum retinēns cōnfessaque vultibus īram
tālibus obscuram resecūta est Pallada dictīs:
‘mentis inops longāque venīs cōnfecta senectā,
et nimium vīxisse diū nocet. audiat istās,
sī qua tibi nurus est, sī quā est tibi fīlia, vōcēs;
40 cōnsiliū satis est in mē mihi, nēve monendō
prōfēcisse putēs, eadem est sententia nōbīs.
cūr nōn ipsa venit? cūr haec certāmina vītāt?’
tum dea ‘vēnit!’ ait fōrmamque remōvit anīlem
Palladaque exhibuit: venerantur nūmina nymphae
45 Mygdonidēsque nurūs; sōla est nōn territa virgō,
sed tamen ērubuit, subitusque invīta notāvit
ōra rubor rūrsusque ēvānuīt, ut solet āēr
purpureus fierī, cum prīmum Aurōra movētur,
et breve post tempus candēscere sōlis ab ortū.
50 perstat in inceptō stolidaeque cupīdine palmae

in sua fāta ruit; neque enim Iove nāta recūsāt
 nec monet ulterius nec iam certāmina differt.
 haud mora, cōstituunt dīversīs partibus ambae
 et gracilī geminās intendunt stāmine tēlās:
 55 tēla iugō vīncta est, stāmen sēcernit harundō,
 īnseritur medium radiīs subtēmen acūtīs,
 quod digitī expediunt, atque inter stāmina ductum
 percussō paviunt īnsectī pectine dentēs.
 utraque festīnant cīnctaeque ad pectora vestēs
 60 brachia docta movent, studiō fallente labōrem.
 illīc et Tyrium quae purpura sēnsit aēnum
 textitur et tenuēs parvī discrīminis umbrae;
 quālis ab imbre solent percussīs sōlibus arcus
 īnficere ingentī longum curvāmine caelum;
 65 in quō dīversī niteant cum mīlle colōrēs,
 trānsitus ipse tamen spectantia lūmina fallit:
 usque adeō, quod tangit, idem est; tamen ultima distant.
 illīc et lentum filīs inmittitur aurum
 et vetus in tēlā dēdūcitur argūmentum.
 70 Cēcropiā Pallas scopulum Māvortis in arce
 pingit et antīquam dē terrae nōmine litem.
 bis sex caelestēs mediō Iove sēdibus altīs
 augustā gravitāte sedent; sua quemque deōrum
 īnscrībit faciēs: Iovis est rēgālis imāgō;
 75 stāre deum pelagī longōque ferīre tridente

aspera saxa facit, mediōque ē vulnere saxī
 exsiluisse fretum, quō pignore vindicet urbem;
 at sibi dat clipeum, dat acūtae cuspidis hastam,
 dat galeam capitī, dēfenditur aegide pectus,
 80 percussamque suā simulat dē cuspide terram
 ēdere cum bācīs fētum cānentis olīvae;
 mīrārīque deōs: operīs Victōria finis.
 ut tamen exemplīs intellegat aemula laudis,
 quod pretium spēret prō tam furiālibus ausīs
 85 quattuor in partēs certāmina quattuor addit,
 clāra colōre suō, brevibus distīncta sigillīs:
 Thrēiciam Rhodopēn habet angulus ūnus et Haemum,
 nunc gelidōs montēs, mortālia corpora quondam,
 nōmina summōrum sibi quī tribuēre deōrum;
 90 altera Pygmaeae fātum miserābile mātīs
 pars habet: hanc Iūnō vīctam certāmine iussit
 esse gruem populisque suīs indicere bellum;
 pīnxit et Antigonēn, ausam contendere quondam
 cum magnī cōsorte Iovis, quam rēgia Iūnō
 95 in volucrem vertit, nec prōfuit Īlion illī
 Lāomedōnve pater, sūmptīs quīn candida pennīs
 ipsa sibi plaudat crepitante cicōnia rōstrō;
 quī superest sōlus, Cinyrān habet angulus orbum;
 isque gradūs templī, nātārum membra suārum,
 100 amplexēns saxōque iacēns lacrimāre vidētur.

circuit extrēmās oleīs pācālibus ōrās
(is modus est) operisque suā facit arbore finem.

- Maeonis ēlūsam dēsignat imāgine taurī
Eurōpam: vērum taurum, freta vēra putārēs;
105 ipsa vidēbātur terrās spectāre relictās
et comitēs clāmāre suās tāctumque verērī
adsilientis aquae timidāsque redūcere plantās.
fēcit et Asteriēn aquilā luctante tenērī,
fēcit olōrīnīs Lēdam recubāre sub ālīs;
110 addidit, ut satyrī cēlātus imāgine pulchram
Iuppiter inplērit geminō Nyctēida fētū,
Amphitryōn fuerit, cum tē, Tīrynthia, cēpit,
aureus ut Danaēn, Āsōpida lūserit ignis,
Mnēmosynēn pāstor, varius Dēōida serpēns.
115 tē quoque mūtātum torvō, Neptūne, iuencō
virgine in Aeoliā posuit; tū vīsus Enīpeus
gignis Alōidās, ariēs Bīsaltida fallis,
et tē flāva comās frūgum mītissima māter
sēnsit equum, sēnsit volucrem crīnīta colubrīs
120 māter equī volucris, sēnsit delphīna Melanthō:
omnibus hīs faciemque suam faciemque locōrum
reddidit. est illic agrestis imāgine Phoebus,
utque modo accipitris pennās, modo terga leōnis
gesserit, ut pāstor Macarēida lūserit Issēn,
125 Liber ut Ērigonēn falsā dēcēperit ūvā,

ut Sātūrnus equō gēminum Chīrōna creārit.
ultima pars tēlae, tenuī circumdata limbō,
nexilibus flōrēs hederīs habet intertextōs.

Nōn illud Pallās, nōn illud carpere Līvor
130 possit opus: doluit successū flāva virāgō
et rūpit pictās, caelestia crīmina, vestēs,
utque Cytōriacō radium dē monte tenēbat,
ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnēs.
nōn tulit infēlīx laqueōque animōsa ligāvit
135 guttura: pendentem Pallas miserāta levāvit
atque ita ‘vīve quidem, pendē tamen, inproba’ dīxit,
‘lēxque eadem poenae, nē sīs sēcūra futūrī,
dicta tuō generī sērīisque nepōtibus estō!’
post ea discēdēns sūcīs Hecateidōs herbae
140 sparsit: et extemplō trīstī medicāmine tāctae
dēflūxēre comae, cum quīs et nāris et aurēs,
fitque caput minimum; tōtō quoque corpore parvā est:
in latere exīlēs digitī prō crūrībus haerent,
cētera venter habet, dē quō tamen illa remittit
145 stāmen et antīquās exercet arānea tēlās.

Lȳdia tōta fremit, Phrygiaeque per oppida factī
rūmor it et magnum sermōnibus occupat orbem.
ante suōs Niobē thalamōs cognōverat illam,
tum cum Maeoniam virgō Sipylumque colēbat;
150 nec tamen admonita est poenā populāris Arachnēs,

cedere caelitibus verbisque minōribus ūtī.
 multa dabant animōs; sed enim nec coniugis artēs
 nec genus ambōrum magnīque potentia rēgnī
 sīc placuēre illī, quamvīs ea cūncta placērent,
 155 ut sua prōgeniēs; et fēlicissima mātrum
 dicta foret Niobē, sī nōn sibi vīsa fuisset.
 nam sata Tīresiā ventūrī praescia Mantō
 per mediās fuerat dīvīnō concita mōtū
 vāticināta viās: ‘Ismēnidēs, īte frequentēs
 160 et date Lātōnae Lātōnigenīisque duōbus
 cum prece tūra piā laurōque innectite crīnem:
 ōre meō Lātōna iubet.’ pārētur, et omnēs
 Thēbaidēs iussīs sua tempora frondibus ōrnant
 tūraque dant sānctīs et verba precantia flammīs.
 165 Ecce venit comitum Niobē celeberrima turbā
 vestibus intextō Phrygiīs spectābilis aurō
 et, quantum īra sinit, fōrmōsa; movēnsque decōrō
 cum capite inmissōs umerum per utrumque capillōs
 cōnstitit, utque oculōs circumtulit alta superbōs,
 170 ‘quis furor audītōs’ inquit ‘praepōnere vīs
 caelestēs? aut cūr colitur Lātōna per ārās,
 nūmen adhūc sine tūre meum est? mihi Tantalus auctor,
 cui licuit sōlī superōrum tangere mēnsās;
 Plēiadum soror est genetrīx mea; maximus Atlās
 175 est avus, aetherium quī fert cervīcibus axem;

Iuppiter alter avus; socerō quoque glōrior illō.
 mē gentēs metuunt Phrygiae, mē rēgia Cadmī
 sub dominā est, fidibusque meī commissa marītī
 moenia cum populīs ā mēque virōque reguntur.
 180 in quamcumque domūs advertī lūmina partem,
 inmēnsae spectantur opēs; accēdit eōdem
 digna dea faciēs; hūc nātās adice septem
 et totidem iuvenēs et mox generōsque nurūsque!
 quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
 185 nescio quōque audēte satam Tītānida Coeō
 Lātōnam praeferre mihi, cui maxima quondam
 exiguam sēdem paritūrae terra negāvit!
 nec caelō nec humō nec aquīs dea vestra receptā est:
 exsul erat mundī, dōnec miserāta vagantem
 190 “hospita tū terrīs errās, ego” dixit “in undīs”
 instabilemque locum Dēlos dedit. illa duōrum
 facta parēns: uterī pars haec est septima nostrī.
 sum fēlix (quis enim neget hoc?) fēlixque manēbō
 (hoc quoque quis dubitet?): tūtam mē cōpia fēcit.
 195 maior sum quam cui possit Fortūna nocēre,
 multaue ut ēripiat, multō mihi plūra relinquet.
 excessēre metum mea iam bona. fingite dēmī
 huic aliquid populō nātōrum posse meōrum:
 nōn tamen ad numerum redigar spoliāta duōrum,
 200 Lātōnae turbam, quā quantum distat ab orbā?

īte—satis prō rē sacrī—laurumque capillis
pōnite!’ dēpōnunt et sacra īfecta relinquunt,
quodque licet, tacitō venerantur murmure nūmen.

Indignāta dea est summōque in vertice Cynthī
205 tālibus est dictīs geminā cum prōle locūta:
‘ēn ego vestra parēns, vōbīs animōsa creātis,
et nisi Iūnōnī nullī cessūra deārum,
an dea sim, dubitor perque omnia saecula cultīs
arceor, ō nātī, nisi vōs succurritis, ārīs.
210 nec dolor hic sōlus; dīrō convīcia factō
Tantalīs adiēcīt vōsque est postpōnere nātīs
ausa suīs et mē, quod in ipsam reccidat, orbam
dīxit et exhibuit linguam scelerāta paternam.’
adiectūra precēs erat hīs Lātōna relātīs:
215 ‘dēsine!’ Phoebus ait, ‘poenae mora longa querella est!’
dīxit idem Phoebē, celerīque per āera lāpsū
contigerant tēctī Cadmēida nūbibus arcem.

Plānus erat lātēque patēns prope moenia campus,
adsiduīs pulsātus equīs, ubi turba rotārum
220 dūraque mollierat subiectās ungula glaebās.
pars ibi dē septem genitīs Amphīone fortēs
cōnscendunt in equōs Tyriōque rubentia sūcō
terga premunt aurōque gravēs moderantur habēnās.
ē quībus Ismēnus, quī mātīrī sarcina quondam
225 prīma suae fuerat, dum certum flectit in orbem

- quadripedīs cursūs spūmantiaque ōra coerces,
'ei mihi!' conclāmat mediōque in pectore fixā
tēla gerit frēnīsque manū moriente remissīs
in latus ā dextrō paulātim dēfluit armō.
- 230 proximus auditō sonitū per ināne pharetrae
frēna dabat Sipylus, velutī cum praescius imbris
nūbe fugit vīsā pendentiaque undique rēctor
carbasa dēdūcit, nē quā levis effluat aura:
frēna tamen dantem nōn ēvītābile tēlum
- 235 cōnsequitur, summāque tremēns cervīce sagittā
haesit, et exstābat nūdum dē gutture ferrum;
ille, ut erat, prōnus per crūra admissa iubāsque
volvitur et calidō tellūrem sanguine foedat.
Phaedimus infēlīx et avītī nōminis hērēs
- 240 Tantalus, ut solitō finem inposuēre labōrī,
trānsierant ad opus nitidae iuvenāle palaestrae;
et iam contulerant artō luctantia nexū
pectora pectoribus, cum tentō concita nervō,
sicut erant iūctī, trāiēcit utrumque sagitta.
- 245 ingemuēre simul, simul incurvāta dolōre
membra solō posuēre, simul suprēma iacentēs
lūmina versārunt, animam simul exhālārunt.
adspicit Alphēnōr laniātaque pectora plangēns
advolat, ut gelidōs complexibus adlevet artūs,
- 250 inque piō cadit officiō; nam Dēlius illī

intima fātiferō rūpit praecordia ferrō.
 quod simul ēductum est, pars et pulmōnis in hāmīs
 ēruta cumque animā cruor est effūsus in aurās.
 at nōn intōnsum simplex Damasicthona vulnus
 255 adficit: ictus erat, quā crūs esse incipit et quā
 mollia nervōsus facit internōdia poples.
 dumque manū temptat trahere exitiābile tēlum,
 altera per iugulum pennīs tenuis ācta sagittā est.
 expulit hanc sanguis sēque ēiaculātus in altum
 260 ēmicat et longē terebrātā prōsilit aura.
 ultimus Īlioneus nōn prōfectūra precandō
 bracchia sustulerat ‘dī’ que ‘ō commūniter omnēs,’
 dīxerat ignārus nōn omnēs esse rogandōs
 ‘parcite!’ mōtus erat, cum iam revocābile tēlum
 265 nōn fuit, arcitenēns; minimō tamen occidit ille
 vulnere, nōn altē percussō corde sagittā.
 Fāma malī populīque dolor lacrimaeque suōrum
 tam subitae mātrem certam fēcēre ruīnae,
 mīrantem potuisse irāscētemque, quod ausī
 270 hoc essent superī, quod tantum iūris habērent;
 nam pater Amphīōn ferrō per pectus adāctō
 fīnierat moriēns pariter cum lūce dolōrem.
 heu! quantum haec Niobē Niobē distābat ab illā,
 quae modo Lātōis populum submōverat ārīs
 275 et mediam tulerat gressus resupīna per urbem

invidiōsa suīs; at nunc miseranda vel hostī!
 corporibus gelidīs incumbit et ōrdine nūllō
 ōscula dispēnsat nātōs suprēma per omnēs;
 ā quibus ad caelum līventia bracchia tollēns
 280 ‘pāscere, crūdēlis, nostrō, Lātōna, dolōre,
 pāscere’ ait ‘satiāque meō tua pectora lūctū!
 [corque ferum satiā!’ dīxit. ‘per fūnera septem]
 efferor: exsultā victrīxque inimīca triumphā!
 cūr autem victrīx? miserae mihi plūra supersunt,
 285 quam tibi fēlicī; post tot quoque fūnera vincō!’
 Dīxerat, et sonuit contentō nervus ab arcū;
 quī praeter Niobēn ūnam conterruit omnēs:
 illa malō est audāx. stābant cum vestibus ātrīs
 ante torōs frātrum dēmissō crīne sorōrēs;
 290 ē quibus ūna trahēns haerentia viscēre tēla
 inpositō frātrī moribunda relanguit ōre;
 altera sōlārī miseram cōnāta parentem
 conticuit subitō duplicātaque vulnere caecō est.
 [ōraque compressit, nisi postquam spīritus ībat]
 295 haec frūstrā fugiēns collābitur, illa sorōrī
 inmorītur; latet haec, illam trepidāre vidērēs.
 sexque datīs lētō dīversaue vulnera passīs
 ultima restābat; quam tōtō corpore māter,
 tōtā veste tegēns ‘ūnam minimamque relinque!
 300 dē multīs minimam poscō’ clāmāvit ‘et ūnam.’

dumque rogat, prō quā rogat, occidit: orba resēdit
 exanimēs inter nātōs nātāsque virumque
 dēriguitque malīs; nūllōs movet aura capillōs,
 in vultū color est sine sanguine, lūmina maestīs
 305 stant inmōta genīs, nihil est in imāgine vīvum.
 ipsa quoque interius cum dūrō lingua palātō
 congelat, et vēnae dēsistunt posse movērī;
 nec flectī cervīx nec bracchia reddere mōtus
 nec pēs īre potest; intrā quoque vīscera saxum est.
 310 flet tamen et validī circumdata turbine ventī
 in patriam rapta est: ibi fixa cacūmine montis
 liquitur, et lacrimās etiam nunc marmorā mānant.
 Tum vērō cūctī manifēstam nūminis īram
 fēmina virque timent cultūque inpēnsius omnēs
 315 magna gemelliparae venerantur nūmina dīvae;
 utque fit, ā factō propiōre priōra renārrant.
 ē quibus ūnus ait: ‘Lyciae quoque fertilis agrīs
 nōn inpūne deam veterēs sprēvēre colōnī.
 rēs obscura quidem est ignōbilitāte virōrum,
 320 mīra tamen: vīdī praesēns stāgnumque locumque
 prōdigiō nōtum. nam mē iam grandior aevō
 inpatiēnsque viae genitor dēdūcere lēctōs
 iusserat inde bovēs gentisque illīus euntī
 ipse ducem dederat, cum quō dum pāscua lūstrō,
 325 ecce lacū mediō sacrōrum nigra favilla

āra vetus stābat tremulīs circumdata cannīs.
 restitit et pavidō “faveās mihi!” murmure dīxit
 dux meus, et similī “faveās!” ego murmure dīxī.
 Nāiadum Faunīne foret tamen āra rogābam
 330 indigenaene, deī, cum tālia rettulit hospes:
 “nōn hāc, ō iuvenis, montānum nūmen in ārā est;
 illa suam vocat hanc, cui quondam rēgia coniūnx
 orbem interdīxit, quam vix errātica Dēlos
 ōrantem accēpit tum, cum levis īnsula nābat;
 335 illīc incumbēns cum Palladis arbore palmae
 ēdidit invītā geminōs Lātōna novercā.
 hinc quoque Iūnōnem fūgissee puerpera fertur
 inque suō portāsse sinū, duo nūmina, nātōs.
 iamque Chimaerīferae, cum sōl gravis ūreret arva,
 340 fīnibus in Lyciae longō dea fessa labōre
 sīdereō siccāta sitim collēgit ab aestū,
 ūberaque ēbiberant avidī lactantia nātī.
 forte lacum mediocris aquae prōspexit in īmīs
 vallibus; agrestēs illīc fruticōsa legēbant
 345 vīmīna cum iuncīs grātamque palūdibus ulvam;
 accessit positōque genū Tītānia terram
 pressit, ut haurīret gelidōs pōtūra liquōrēs.
 rūstica turba vetat; dea sīc adfāta vetantis:
 ‘quid prohibētis aquīs? ūsus commūnis aquārum est.
 350 nec sōlem proprium nātūra nec āera fēcit

nec tenuēs undās: ad pūblica mūnera vēmī;
 quae tamen ut dētis, supplex petō. nōn ego nostrōs
 abluere hīc artūs lassātaque membra parābam,
 sed relevāre sitim. caret ōs ūmōre loquentis,
 355 et faucēs ārent, vixque est via vōcis in illīs.
 haustus aquae mihi nectar erit, vītamque fatēbor
 accēpisse simul: vītam dederītis in undā.
 hī quoque vōs moveant, quī nostrō brachia tendunt
 parva sinū,’ et cāsū tendēbant brachia nātī.
 360 quem nōn blanda deae potuissent verba movēre?
 hī tamen ōrantem perstant prohibēre mināsque,
 nī procul abscēdat, convīciaque īnsuper addunt.
 nec satis est, ipsōs etiam pedibusque manūque
 turbāvēre lacūs īmōque ē gurgite mollem
 365 hūc illūc līmum saltū mōvēre malignō.
 distulit īra sitim; neque enim iam filia Coeī
 supplicat indignīs nec dīcere sustinet ultrā
 verba minōra deā tollēnsque ad sīdera palmās
 ‘aeternum stāgnō’ dīxit ‘vīvātis in istō!’
 370 ēveniunt optāta deae: iuvat esse sub undīs
 et modo tōta cavā submergere membra palūde,
 nunc prōferre caput, summō modo gurgite nāre,
 saepe super rīpam stāgnī cōsistere, saepe
 in gelidōs resilīre lacūs, sed nunc quoque turpēs
 375 lītibus exercent linguās pulsōque pudōre,

quamvīs sint sub aquā, sub aquā maledīcere temptant.
vōx quoque iam rauca est, īnflātaque colla tumēscunt,
ipsaque dīlātant patulōs convīcia rictus;
terga caput tangunt, colla intercepta videntur,
380 spīna vīret, venter, pars maxima corporis, albet,
līmōsōque novae saliunt in gurgite rānae.”

Sic ubi nescio quis Lyciā dē gente virōrum
rettulit exitium, satyrī reminiscitur alter,
quem Trītōniacā Lātōus harundine vīctum
385 adfēcit poenā. ‘quid mē mihi dētrahis?’ inquit;
‘ā! piget, ā! nōn est’ clāmābat ‘tībīa tantī.’
clāmantī cutis est summōs dīrepta per artūs,
nec quicquam nisi vulnus erat; cruor undique mānat,
dētēctīque patent nervī, trepidaeque sine ūllā
390 pelle micant vēnae; salientia vīscera possīs
et perlūcentēs numerāre in pectore fibrās.
illum rūricolae, silvārum nūmina, faunī
et satyrī frātrēs et tunc quoque cārus Olympus
et nymphae flērunt, et quisquis montibus illīs
395 lānigerōsque gregēs armentaque būcera pāvit.
fertilis inmaduit madefactaque terra cadūcās
concēpit lacrimās ac vēnīs perbibit īmīs;
quās ubi fēcit aquam, vacuās ēmīsit in aurās.
inde petēns rapidus rīpīs dēclīvibus aequor
400 Marsya nōmen habet, Phrygiae liquidissimus amnis.

Tālibus extemplō redit ad praesentia dictīs
vulgus et exstinctum cum stirpe Amphīona lūget;
māter in invidiā est: hanc tunc quoque dīcitur ūnus
flēsse Pelops umerōque, suās ā pectore postquam
405 dēdūxit vestēs, ebur ostendisse sinistrō.
concolor hīc umerus nāscendī tempore dextrō
corporeusque fuit; manibus mox caesa paternīs
membra ferunt iūnxisse deōs, aliīsque repertīs,
quī locus est iugulī medius summīque lacertī,
410 dēfuit: inpositum est nōn compārentis in ūsum
partis ebur, factōque Pelops fuit integer illō.

Fīnitimī procerēs coeunt, urbēsque propinquae
ōrāvēre suōs ire ad sōlācia rēgēs,
Argosque et Spartē Pelopēiadēsque Mycēnae
415 et nōndum torvae Calydōn invīsa Diānae
Orchomenōsque ferāx et nōbilis aere Corinthus
Messēnēque ferōx Patraeque humilēsque Cleōnae
et Nēlēa Pylōs neque adhūc Pitthēia Troezen,
quaeque urbēs aliae bimarī clauduntur ab Isthmō
420 exteriusque sitae bimarī spectantur ab Isthmō;
crēdere quis posset? sōlae cessāstis Athēnae.
obstitit officiō bellum, subvectaque pontō
barbara Mopsopiōs terrēbant agmina mūrōs.

Thrēicius Tēreus haec auxiliāribus armīs
425 fūderat et clārum vincendō nōmen habēbat;

quem sibi Pandiōn opibusque virisque potentem
 et genus ā magnō dūcentem forte Grādīvō
 cōnūbiō Procnēs iūnxit; nōn prōnuba Iūnō,
 nōn Hymenaeus adest, nōn illī Grātia lectō:
 430 Eumenidēs tenuēre facēs dē fūnere raptās,
 Eumenidēs strāvēre torum, tēctōque profānus
 incubuit būbō thalamīque in culmine sēdit.
 hāc ave coniūctī Procne Tēreusque, parentēs
 hāc ave sunt factī; grātāta est scīlicet illīs
 435 Thrācia, dīsque ipsī grātēs ēgēre; diemque,
 quāque data est clārō Pandīone nāta tyrannō
 quāque erat ortus Itys, fēstum iussēre vocārī:
 usque adeō latet ūtilitās.
 Iam tempora Tītān
 quīnque per autumnōs repetītī dūxerat annī,
 440 cum blandītā virō Procne ‘sī grātia’ dīxit
 ‘ūlla mea est, vel mē vīsēndae mitte sorōrī,
 vel soror hūc veniat: reditūram tempore parvō
 prōmittēs socerō; magnī mihi mūneris īnstar
 germānam vīdisse dabis.’ iubet ille carīnās
 445 in freta dēdūcī vėlōque et rēmige portus
 Cēcropiōs intrat Pīraeaeque lītora tangit.
 ut prīmum socerī data cōpia, dextera dextrae
 iungitur, et faustō committitur ōmine sermō.
 coeperat, adventus causam, mandāta referre

450 coniugis et celerēs missae spondēre recursus:
 ecce venit magnō dīves Philomēla parātū,
 dīvitior fōrmā; quālēs audīre solēmus
 nāidas et dryadās mediīs incēdere silvīs,
 sī modo dēs illīs cultūs similēsque parātūs.
 455 nōn secus exārsit cōnspectā virgine Tēreus,
 quam sī quis cānīs ignem suppōnat aristīs
 aut frondem positāsque cremet faenīlibus herbās.
 digna quidem faciēs; sed et hunc innāta libīdō
 exstimulat, prōnumque genus regiōnibus illīs
 460 in Venerem est: flagrat vitiō gentīsque suōque.
 impetus est illī comitum corrumpere cūram
 nūtrīcisque fidem nec nōn ingentibus ipsam
 sollicitāre datīs tōtumque inpendere rēgnum
 aut rapere et saevō raptam dēfendere bellō;
 465 et nihil est, quod nōn effrēnō captus amōre
 ausit, nec capiunt inclūsās pectora flammās.
 iamque morās male fert cupidōque revertitur ōre
 ad mandāta Procnēs et agit sua vōta sub illā.
 fācundum faciēbat amor, quotiēnsque rogābat
 470 ulterius iūstō, Procnēn ita velle ferēbat.
 addidit et lacrimās, tamquam mandāset et illās.
 prō superī, quantum mortālīa pectora caecae
 noctis habent! ipsō sceleris mōlīmine Tēreus
 crēditur esse pius laudemque ā crīmine sūmit.

- 475 quid, quod idem Philomēla cupit, patriōsque lacertīs
blanda tenēns umerōs, ut eat vīsūra sorōrem,
perque suam contrāque suam petit ipsa salūtem.
spectat eam Tēreus praecontrectatque videndō
ōsculaque et collō circumdata bracchia cernēns
480 omnia prō stimulis facibusque cibōque furōris
accipit, et quotiēns amplexitur illa parentem,
esse parēns vellet: neque enim minus inpius esset.
vincitur ambārum genitor prece: gaudet agiturque
illa patrī grātēs et successisse duābus
485 id putat infēlīx, quod erit lūgubre duābus.
Iam labor exiguus Phoebō restābat, equīque
pulsābant pedibus spatium dēclīvis Olympī:
rēgālēs epulae mēnsīs et Bacchus in aurō
pōnitur; hinc placidō dant turgida corpora somnō.
490 at rēx Odrysīus, quamvīs sēcessit, in illā
aestuat et repetēns faciem mōtūsque manūsque
quālia vult fingit quae nōndum vīdit et ignēs
ipse suōs nūtrit cūrā removente sopōrem.
lūx erat, et generī dextram complexus euntis
495 Pandiōn comitem lacrimīs commendat obortīs:
‘hanc ego, cāre gener, quoniam pia causa coēgit,
et voluēre ambae (voluistī tū quoque, Tēreu)
dō tibi perque fidem cognātaque pectora supplex,
per superōs ōrō, patriō ut tueāris amōre

500 et mihi sollicitae lēnīmen dulce senectae
quam primum (omnis erit nōbīs mora longa) remittās;
tū quoque quam primum (satis est procul esse sorōrem),
sī pietās ūlla est, ad mē, Philomēla, redītō!’
mandābat pariterque suae dabat ōscula nātae,
505 et lacrimae mītēs inter mandāta cadēbant;
utque fidē pignus dextrās utriusque poposcit
inter sēque datās iūnxit nātamque nepōtemque
absentēs prō sē memorī rogat ōre salūtent;
suprēmumque valē plēnō singultibus ōre
510 vix dīxit timuitque suae praesāgia mentis.

Ut semel inposita est pictae Philomēla carīnae,
admōtumque fretum rēmīs tellūsque repulsa est,
‘vīcimus!’ exclāmat, ‘mēcum mea vōta feruntur!’
exultatque et vix animō sua gaudia differt
515 barbarus et nusquam lūmen dētorquet ab illā,
nōn aliter quam cum pedibus praedātor obuncīs
dēposuit nīdō leporem Iovis āles in altō;
nūlla fuga est captō, spectat sua praemia raptor.

Iamque iter effectum, iamque in sua lītora fessīs
520 puppibus exierant, cum rēx Pandīone nātam
in stabula alta trahit, silvīs obscura vetustīs,
atque ibi pallentem trepidamque et cūncta timentem
et iam cum lacrimīs, ubi sit germāna, rogantem
inclūdit fassusque nefās et virginem et ūnam

525 vī superat frūstrā clāmātō saepe parente,
 saepe sorōre suā, magnīs super omnia dīvīs.
 illa tremit velut agna pavēns, quae saucia cānī
 ōre excussa lupī nōndum sibi tūta vidētur,
 utque columba suō madefactīs sanguine plūmīs
 530 horret adhūc avidōsque timet, quibus haeserat, unguēs.
 mox ubi mēns rediit, passōs laniāta capillōs,
 lūgentī similis caesīs plangōre lacertīs
 intendēns palmās ‘ō dīrīs barbare factīs,
 ō crūdēlis’ ait, ‘nec tē mandāta parentis
 535 cum lacrimīs mōvēre piīs nec cūra sorōris
 nec mea virginitās nec coniugiālia iūra?
 omnia turbāstī; paelex ego facta sorōris,
 tū geminus coniūnx, hostis mihi dēbita Procne!
 quīn animam hanc, nē quod facinus tibi, perfide, restet,
 540 ēripis? atque utinam fēcissēs ante nefandōs
 concubitus: vacuās habuissem crīminis umbrās.
 sī tamen haec superī cernunt, sī nūmina dīvum
 sunt aliquid, sī nōn periērunt omnia mēcum,
 quāndōcumque mihī poenās dabis! ipsa pudōre
 545 prōiectō tua facta loquar: sī cōpia dētur,
 in populōs veniam; sī silvīs clausa tenēbor,
 inplēbō silvās et cōnscia saxa movēbō;
 audiet haec aether et sī deus ūllus in illō est!’
 Tālibus īra ferī postquam commōta tyrannī

550 nec minor hāc metus est, causā stimulātus utrāque,
quō fuit accīnctus, vāgīnā liberat ēnsem
arreptamque comā fixīs post terga lacertīs
vincla patī cōgit; iugulum Philomēla parābat
spemque suae mortis vīsō concēperat ēnse:
555 ille indignantem et nōmen patris usque vocantem
luctantemque loquī comprēnsam forcipe linguam
abstulit ēnse ferō. rādīx micat ultima linguae,
ipsa iacet terraeque tremēns inmurmurat ātrae,
utque salīre solet mutilātae cauda colubrae,
560 palpitat et moriēns dominae vestīgia quaerit.
hoc quoque post facinus (vix ausim crēdere) fertur
saepe suā lacerum repetisse libīdine corpus.

Sustinet ad Procnēn post tālia facta revertī;
coniuge quae vīsō germānam quaerit, at ille
565 dat gemitus fictōs commentaque fūnera nārrat,
et lacrimae fēcēre fidem. vēlāmina Procne
dēripit ex umerīs aurō fulgentia lātō
induiturque ātrās vestēs et ināne sepulcrum
cōstituit falsīsque piācula manibus īnfert
570 et lūget nōn sīc lūgendae fāta sorōris.

Signa deus bis sex āctō lūstrāverat annō;
quid faciat Philomēla? fugam cūstōdia claudit,
strūcta rigent solidō stabulōrum moenia saxō,
os mūtum factī caret indice. grande dolōris

575 ingenium est, miserisque venit sollertia rebus:
stamina barbaricā suspendit callida tela
purpureāsque notās filīs intexuit albīs,
indiciū sceleris; perfectaue tradidit ūnī,
utque ferat dominae, gestū rogat; illa rogāta
580 pertulit ad Procnē nec scit, quid tradat in illīs.
ēvolvit vestēs saevī mātṛōna tyrannī
germānaeque suae fātum miserābile lēgit
et (mīrum potuisse) silet: dolor ōra repressit,
verbaque quaerentī satis indignantia linguae
585 dēfuērunt, nec flēre vacat, sed fāsque nefāsque
cōnfūsūra ruit poenaeque in imāgine tōtā est.

Tempus erat, quō sacra solent trietērica Bacchī
Sīthoniae celebrāre nurūs: (nox cōnscia sacrīs,
nocte sonat Rhodopē tinnītibus aeris acūtī)
590 nocte suā est ēgressa domō rēgīna deīque
rītibus instruitur furiāliaque accipit arma;
vīte caput tegitur, laterī cervīna sinistrō
vellerā dēpendent, umerō levis incubat hastā.
concita per silvās turbā comitante suārum
595 terribilis Procne furiūsque agitāta doloris,
Bacche, tuās simulat: venit ad stabula āvia tandem
exululatque euhoeque sonat portāsque refringit
germānamque rapit raptaeque īnsignia Bacchī
induit et vultūs hederārum frondibus abdit

600 attonitamque trahēns intrā sua moenia dūcit.
 Ut sēnsit tetigisse domum Philomēla nefandam,
 horruit infēlix tōtōque expalluit ōre;
 nacta locum Procne sacrōrum pignora dēmit
 ōraque dēvēlat miserae pudibunda sorōris
 605 amplexumque petit; sed nōn attollere contrā
 sustinet haec oculōs paelex sibi vīsa sorōris
 dēiectōque in humum vultū iūrāre volentī
 testārīque deōs, per vim sibi dēdecus illud
 inlātum, prō vōce manus fuit. ārdet et īram
 610 nōn capit ipsa suam Procne flētumque sorōris
 corripiēns ‘nōn est lacrimīs hoc’ inquit ‘agendum,
 sed ferrō, sed sī quid habēs, quod vincere ferrum
 possit. in omne nefās ego mē, germāna, parāvī:
 aut ego, cum facibus rēgālia tēcta cremābō,
 615 artificem mediīs inmittam Tērea flammīs,
 aut linguam atque oculōs et quae tibi membra pudōrem
 abstulērunt ferrō rapiam, aut per vulnera mīlle
 sontem animam expellam! magnum quodcumque parāvī;
 quid sit, adhūc dubitō.’
 Peragit dum tālia Procne,
 620 ad mātrem veniēbat Itys; quid possit, ab illō
 admonita est oculīsque tuēns inmītibus ‘ā! quam
 es similis patrī!’ dīxit nec plūra locūta
 trīste parat facinus tacitāque exaestuat īra.

ut tamen accessit nātus mātrique salūtem
 625 attulit et parvīs addūxit colla lacertīs
 mixtaque blanditiīs puerilibus ōscula iūnxit,
 mōta quidem est genetrīx, īnfrāctaque cōstitit īra
 invītique oculī lacrimīs maduēre coāctīs;
 sed simul ex nimīa mentem pietāte labāre
 630 sēnsit, ab hōc iterum est ad vultūs versa sorōris
 inque vicem spectāns ambōs ‘cūr admovet’ inquit
 ‘alter blanditiās, raptā silet altera lingua?
 quam vocat hic mātrem, cūr nōn vocat illa sorōrem?
 cui sīs nūpta, vidē, Pandīone nāta, marītō!
 635 dēgenerās! scelus est pietās in coniuge Tērēō.’
 nec mora, trāxit Ityn, velutī Gangētica cervae
 lactentem fētum per silvās tigris opācās,
 utque domūs altae partem tenuēre remōtam,
 tendentemque manūs et iam sua fāta videntem
 640 et ‘māter! māter!’ clāmantem et colla petentem
 ēnse ferit Procne, latērī quā pectus adhaeret,
 nec vultum vertit. satis illī ad fāta vel ūnum
 vulnus erat: iugulum ferrō Philomēla resolvit,
 vīvaque adhūc animaequē aliquid retinentia membra
 645 dīlaniant. pars inde cavīs exsultat aēnīs,
 pars veribus strīdunt; mānant penetrālīa tābō.
 Hīs adhibet coniūnx ignārū Tērea mēnsis
 et patriī mōris sacrum mentīta, quod ūnī

fās sit adīre virō, comitēs famulōsque remōvit.
 650 ipse sedēns soliō Tēreus sublimis avītō
 vēscitur inque suam sua vīscera congerit alvum,
 tantaque nox animī est, ‘Ityn hūc accersītē!’ dīxit.
 dissimulāre nequit crūdēlia gaudia Procne
 iamque suae cupiēns exsistere nūntia clādis
 655 ‘intus habēs, quem poscis’ ait: circumspicit ille
 atque, ubi sit, quaerit; quaerentī iterumque vocantī,
 sīcut erat sparsīs furiālī caede capillīs,
 prōsiluit Ītȳōsque caput Philomēla cruentum
 mīsīt in ōra patris nec tempore māluit ūllō
 660 posse loquī et meritīs testārī gaudia dictīs.
 Thrācius ingentī mēnsās clāmōre repellit
 vīpereāsque ciet Stygiā dē valle sorōrēs
 et modo, sī posset, reserātō pectore dīrās
 ēgerere inde dapēs sēmēsaque vīscera gestit,
 665 flet modo sēque vocat bustum miserābile nātī,
 nunc sequitur nūdō genitās Pandīone ferrō.
 corpora Cēcropidum pennīs pendēre putārēs:
 pendēbant pennīs. quārum petit altera silvās,
 altera tēcta subit, neque adhūc dē pectore caedis
 670 excessēre notae, signātaque sanguine plūmā est.
 ille dolōre suō poenaeque cupīdine vėlōx
 vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae.
 prōminet inmodicum prō longā cuspidē rōstrum;

nōmen epops volucrī, faciēs armāta vidētur.

675 Hic dolor ante diem longaeque extrēma senectae
tempora Tartareās Pandīona mīsit ad umbrās.
scēptra locī rērumque capit moderāmen Erectheus,
iūstitiā dubium validīsne potentior armīs.

quattuor ille quidem iuvenēs totidemque creārat
680 fēmineae sortis, sed erat pār fōrma duārum.
ē quibus Aeolidēs Cephalus tē coniuge fēlix,
Procri, fuit; Boreae Tēreus Thrācēsque nocēbant,
dīlētāque diū caruit deus Ōrīthȳiā,

dum rogat et precibus māvult quam vīribus ūtī;
685 ast ubi blanditiīs agitur nihil, horridus ira,
quae solita est illī nimiumque domestica ventō,
‘et meritō!’ dīxit; ‘quid enim mea tēla reliquī,
saevitiā et vīrēs īramque animōsque minācēs,
admōvīque precēs, quārum mē dēdecet ūsus?

690 apta mihi vīs est: vī trīstia nūbila pellō,
vī freta concutiō nōdōsaque rōbora vertō
indūrōque nivēs et terrās grandine pulsō;
īdem ego, cum frātrēs caelō sum nactus apertō
(nam mihi campus is est), tantō mōlīmine luctor,

695 ut medius nostrīs concursibus īsonet aether
exsiliantque cavīs ēlīsī nūbibus ignēs;
īdem ego, cum subiī convexa forāmina terrae
supposuīque ferōx īmīs mea terga cavernīs,

sollicitō mănēs tōtumque tremōribus orbem.
 700 hāc ope dēbueram thalamōs petiisse, socerque
 nōn ōrandus erat mihi sed faciendus Erectheus.⁷
 haec Boreās aut hīs nōn inferiōra locūtus
 excussit pennās, quārum iactātibus omnīs
 adflāta est tellūs lātumque perhorruit aequor,
 705 pulvereamque trahēns per summa cacūmina pallam
 verrit humum pavidamque metū cāligine tēctus
 Ōrithyīan amāns fulvīs amplectitur ālīs.
 dum volat, ārsērunt agitātī fortius ignēs,
 nec prius āeriū cursus suppressit habēnās,
 710 quam Ciconum tenuit populōs et moenia raptor.
 illīc et gelidī coniūnx Actaea tyrannī
 et genetrīx facta est, partūs ēnīxa gemellōs,
 cētera quī mātis, pennās genitōris habērent.
 nōn tamen hās ūnā memorant cum corpore nātās,
 715 barbaque dum rutilīs aberat subnīxa capillīs,
 implūmēs Calaisque puer Zētēsque fuērunt;
 mox pariter pennae rītū coepēre volucrum
 cingere utrumque latus, pariter flāvēscere mālāe.
 ergō ubi concessit tempus puerīle iuventae,
 720 vellera cum Minyīs nitidō radiantia villō
 per mare nōn nōtum prīmā petiēre carīnā.